

YABANCI GERÇEK KİŞİLERİN GİRİŞ, ÇIKIŞ, İKAMET VE SEYAHATLERİ

Prof. Dr. Vedat R. SEVİG

Türklerin ve yabancıların Türkiyeye giriş ve çıkışları 5682 sayılı (1) Pasaport Kanunuyla düzenlenmiş bulunmaktadır. Buna karşılık Yabancıların Türkiye'deki ikamet ve seyahatleri 5683 sayılı Kanuna (2) tâbidir. Bu iki ayrı kanunun konuları değişik- tir. Pasaport mevzuatı hem vatandaşlarımıza hem de yabancılara hitab eder. 5683 sayılı Kanun ise yalnızca yabancılarla ilgili- dir. Ancak istisnaî konularda ve dolayısıyla vatandaşa cezaî so- rumluluk yükler. Örneğin bir yabancıyı ilgili mercilere haber ver- meden çalıştıranın sorumluluğu gibi (Yab. İkamet ve Seyh. K. m. 16).

Pasaport Kanunu daha ziyade şu konularla ilgilidir: a) Han- gi yerlerden girilip çıkılacağı b) Çıkış ve girişte denetimi sağla- mak için hangi belgelerin (pasaport, pasavan v.b.) aranacağı c) Bu belgelerden Türk mercilerince verilecek olanların hangi ko- şullara bağlı olarak verileceği d) Vize zorunluğu.

Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun ise yalnızca yabancıların Türkiyedeki ikamet ve seyahat hakkını düzenler.

Ülkeye girme konusunda Milletlerarası Hukuk devletlere iki zıt ilke arasında denge sağlama zorunluluğunu yükler. Bir yan-

(1) Düstur III. tert. c. 31 s. 2243.

(2) Yabancıları Türkiye de İkamet ve Seyahatları hakkında Kanun, Düstur III tert c. 31 s. 2258.

dan milletlerarası yaşam ilişkilerini kurma ve sürdürmeyi kolaylaştırma ilkesi. Öbür yandan devletin kendi bekası ve kendi uyruklarının yararı ilkesi, ki bunun uğruna yabancıların ülkeye girişinde uygulanabilecek kısıtlamalar sözkonusu olur.

Bilindiği üzere yabancıların mantıken tüm siyasal haklar dışında tüm kamu özgürlüklerinden yararlanmaları gereklidir. Fakat bu hakları sağlayan devletin de kendi bekasını düşünmesi zorunluluğu da vardır. Devlet âdil bir hukuk düzenini sağlamalıdır. Bunu gerçekleştirmek için de güçlü olmalıdır. Devletin başlıca güç kaynağı ise uğruna hayatlarını fedaya hazır bir vatandaş kitlesidir. Bu fedakâr kitlenin yararını gözetmek de Devletin borcudur. Bunun içindir ki Devlet, yabancıların kamu özgürlüklerini düzenlerken, onların bu haklarını aşırı olmayacak bir ölçüde vatandaşların yararı ve kendi bekası uğruna kısıtlar. Bu cümleden olmak üzere yabancıların ülkeye girme hakkı koşullara tâbi tutulur, yabancı sınır dışı edilebilir, iade edilebilir eğer suçlu ise. Yabancıların çalışma hakkı, sendikaları yönetme hakkı kısıtlanabilir. Dava açmak için teminat istenebilir, taşınmaz mal elde etmesi kısıtlanabilir. Malları karşılıklılık hükümlerine tâbi tutulabilir.

Milletlerarası Hukuk açısından girme hakkı

Bu konuda bilindiği üzere iki görüş vardır. Birincisine göre Devletin yabancıları kabul etme yükümlülüğü yoktur. Ancak andlaşma hükümleri bu serbestliği azaltabilir. İkincisine göre ise Devletler Milletlerarası Hukuk tarafından yabancıyı kabul etmekle yükümlü tutulurlar, Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 13. maddesine göre.

Bu konuda hemen şunu belirtmek gerekir ki Evrensel Beyanname bir sözleşme olmayıp Devletleri hukukan bağlayıcı nitelikte olmayıp ancak manen bağlamaktadır.

Öte yandan da şunu belirtmek gerekir ki devletin yabancıları ülkesine sokmamak konusunda kesin bir hakkı olduğunu savunan yazarlar bile bu serbestliğe istisna getirmektedirler. Bu serbestliğin teoride kalıp Milletlerarası Hukukun ruhunu ihlâl etmeden bu kesin hakkın ileri sürülemediğini kabul ederler (3).

(3) Oppenheim'den naklen Altuğ, Yılmaz: Yabancıların Hukuki Durumu 3. bası İst. 1968 s. 112 not 59.

Örneğin karşılıklı ticaret ve tecavüzü olmıyan geçit hakkı ile yumuşayacağını belirttiler (4).

1892 Cenevre toplantısında Devletler Hukuku Enstitüsü şu kararı almıştır :

«Yabancıları ülkesine kabul etmek veya etmemek veya ancak şartla kabul etmek veya bunları ülkeden sınır dışı etmek hakkının her devlet için egemenlik ve bağımsızlığının mantıkî ve gerekli bir sonucu olduğunu,

Bununla beraber insanlık ve adaletin devletleri bu hakkı ancak kendi güvenlikleriyle ve bahis konusu ülkeye girmek isteyen veya daha önceden girmiş bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerine kabili telif ölçüde saygı göstererek uygulamaları gerektirdiğini,

Bu milletlerarası görüş bakımından, genel bir tarzda ve gelecek için, kabulleri hiç bir zaman geçmişte yapılmış hareketlerin değerlendirilmesini tazammun etmiyecek bazı daimî prensipler kabulünün faydalı olacağını müşahede eden,

Devletler Hukuku Enstitüsü yabancıların ülkeye kabul ve sınır dışı edilmelerinde müteakıp kuralların milletler arasında uygulanmasını teklif eder.

.....

Madde 3 — Yabancıların ülkeye girişleri ve sınır dışı edilmelerinin kanunlarla düzenlenmesi temenni edilir.

.....

Madde 6 — Yabancılar medenî bir devlet ülkesine serbest girişleri genel ve devamlı olarak ancak amme menfaati ve çok ciddî saiklerle örneğin ahlâk ve medeniyet bakımından çok önemli bir fark veya tehlikeli bir teşkilât yahut kitle halinde gelen yabancıların tehlikeli bir yığın teşkil etmeleri gibi sebeblerden başka surette yasak edilemez.

Madde 7 — Memleket işçilerini koruma tek başına kabulü engelliyen bir sebep olmaz.

(4) Rivier'den naklen Altuğ, Yılmaz: op. cit. not 60.

Madde 8 — Devlet savaşı, iç karışıklıklar ve salgın hastalıklar sırasında da geçici olarak girişi tahdit ve durdurma hakkını muhafaza eder.

Madde 9 — Her devlet yürürlüğe girmelerinden yeter bir süre önce yayınlanmış yasalar veya talimatlarla yabancıların ülkeye giriş ve seyahatlerini tesbit etmelidir.

Madde 10 — Yabancıların memlekete giriş ve ikametleri ağır vergilerin ödenmesine tâbi tutulamaz.

Madde 11 — Yabancıların memlekete giriş ve ikamet şartlarındaki bütün değişiklikler, bunları ilgilendiren vergilerdeki değişiklikler de dahil olmak üzere en kısa süre içinde vatandaşları ilgili bulunan devletlere bildirilmelidir.

Madde 12 — Serseri ve dilenci veya amme sağlığına tehlike teşkil eden bir hastalığa yakalanmış veya dış ülkelerde kişilerin sağlık veya hayatlarına veya mala veya kamu vicdanına karşı suç işlediğinden kuvvetle şüphe edilen veya bunlardan hüküm giymiş her yabancıların memlekete girmesine her devlet engel olabilir.

Madde 13 — Bir devlet istisnaî olarak yabancıları geçici bir süre için ve ülkede ikametgâh tesis etmemek koşuluyla kabul edebilir fakat bu yasağın yabancıya şahsen ve yazılı olarak bildirilmesi gerekir.

Yasak eğer iki yılı geçmiyen süreler zarfında tekrarlanmamışsa kalkar (5).».

1964 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen B. M. Ayrıcalık ve Dokunulmazlıklarına ilişkin Sözleşmede B. M. memurlarının yabancıların tâbi oldukları giriş kayıt ve tahdidine tâbi olmadıklarını belirtmek yoluyla yabancıların normal olarak bir ülkeye girmek için o ülke Devletinin müsaadesine tâbi olduklarını anlatmış oluyor.

Sonuç olarak denebilir ki egemenlik hakkı olan devlet yabancıların kendi ülkesine giriş hakkını koşullara bağlayabilir ve sı-

(5) *Annuaire de l'Institut de Droit International* c. 3 s. 221, Altuğ: *op. cit.* s. 117 den naklen.

nırlıyabilir; fakat bunu kişisel durumları aşırı bir güvensizlikle sarsmadan ve milletlerarası yaşamın ilişkilerini fazla sarsmadan yapmalıdır.

I — Ülkeye Giriş :

Ülkeye giriş konusunu genellikle Pasaport Kanunu ve ekleri düzenlemekle beraber özellikle vizede muafiyet konusunda anlaşmaların rolü önemlidir. Girişle ilgili bahisler şunlardır: Giriş kapıları, pasaport zorunluğu, vize zorunluğu, giriş yasakları, karşı işlem.

A. — Giriş kapıları :

Pasaport Kanununun birinci maddesine göre:

«Türk vatandaşları ve yabancılar, ancak Bakanlar Kurulunca tayin olunan yerlerden Türkiye'ye girip, Türkiye'den çıkabilirler»

Aynı kanunun 35. maddesine göre Bakanlar Kurulunun saptadığı yerlerden (yani giriş kaplarından) başka yerlerden Türkiye'ye giren veya çıkanlar usulüne uygun pasaport veya vesika taşısalar bile «125 liradan 250 liraya kadar hafif para veya 1 aydan 6 aya kadar hafif hapis cezasıyla veya her ikisiyle ceza'landırılırlar».

Görüldüğü gibi burada vatandaş ile yabancı arasında giriş kapılarını kullanma zorunluğu açısından hiçbir ayırım yoktur.

B — Pasaport zorunluğu :

Pasaport Kanununun ikinci maddesine göre :

«Türk vatandaşları ve yabancılar Türkiyeye girebilmek Türkiyeden çıkabilmek için muteber ve usulüne uygun pasaport veya pasaport yerine kaim olan bir vesika ibrazına mecburdurlar.»

Pasaport zorunluğu konusunda müeyyide bakımından vatandaş ile yabancı arasında bir ayırım belirlemektedir. Şöyle ki gerek vatandaş gerekse yabancı için ceza aynı olmakla beraber yabancı cezasını çektikten sonra sınır dışı edilebilir.

a) *Pasaport yerine geçecek belgeler :*

Bu belgeler kâh kanunda kâh andlaşmalarda kâh da İç ve Dışişleri Bakanlıklarca birlikte alınan kararlarda gösterilenlerdir.

Pasaport Kanununa göre bu belgeler pasavan veya benzeri belgeler (m. 19), «tayfa vesikası» (m. 20), göçmen vesikaları (m. 4 fıkra 3) dir.

Pasavanlar sınır bölgelerinde yaşayanlara ev ile iş yeri arasından sınır geçtiği takdirde verilen belgedir. Bu belgeler konusunda sınırdaş iki devlet anlaşma ile bağtlanırlar.

«Tayfa vesikası» terimi uygulamada kullanılır, Kanunda yer almış değildir. Bununla ilgili 20 maddede gemicilere verilen belgeler açısından Türk vatandaşı ile yabancı arasında tam bir paralellik olmasına karşılık kara ve hava ulaşım araçlarındaki memur ve müstahdemlere verilecek belge konusunda yalnızca yabancından sözedilmektedir. Uygulama kanundaki bu eksikliği tamamlamaktadır. Yani aynı tür hizmetlerde çalışan Türklere de gerekli belgeler verilmektedir.

Göçmen vesikası konusu ise Kanunun 4. maddesinin 3. fıkrasında şöyle düzenlenmiştir:

«Hükûmetin müsaadesiyle gelen göçmenler ellerinde Türk konsolosluklarının veya göçmen sevki için yabancı memleketlere hükümetçe gönderilen memur veya heyetler tarafından verilmiş bir vesika bulunmak şartıyla pasaportsuz da olsalar Türkiye'ye kabul olunurlar».

Andlaşmalardan, Avrupa Konseyi Üyesi Üikeler Arasında Kişilerin Seyahatleri ile İlgili Avrupa Andlaşmasında sınırdan geçmek için yeterli olan belgeler andlaşmaya konulan bir ek de sayılmıştır (m. 1 b. 1). Türkiye bu konuda kendi vatandaşları açısından yeterli belgeleri göstermeğe ilişkin bir düzenleme yapmış değildir (6).

(6) Tekinalp, G.: Türk Yabancılar Hukuku İstanbul 1975 s. 43.

b) *Pasaportsuz veya belgesiz gelenler :*aa) *Türk Vatandaşı iseler.*

Bu durumu Pasaport Kanunu açıkça belirtmiştir. Şöyle ki pasaportsuz veya pasaport yerine geçer geçerli bir belge olmadan veyahut da usulüne uygun olmıyan pasaport veya belge ile Türk sınırlarına gelerek Türk vatandaşlığını iddia edenler, a) T.C. nüfus hüviyet cüzdanlarını veya hüviyet varakalarını gösterirlerse ve bunların kendilerine ait bulunduğu saptanırsa b) Bunlardan başka belge veya delil gösterirlerse bu başka belge veya delillerin polisçe takdir edilerek Türk vatandaşı olduklarını kanıtlanması koşuluyla Türkiye'ye kabul olunurlar.

Nüfus cüzdanı veya varakasını göstermeyip başka belge gösteren veya başka delil ileri süren kimseler vatandaşlıkları en seri vasıta ile usulüne uygun olarak saptayana dek gerekirse en yakın idare merkezine gönderilerek yerel mülkiyet âmirinin göstereceği yerde oturtulabilirler.

bb) *Türk Vatandaşı değillerse*

Bu durumda pasaportsuz veya pasaport yerine geçen belgesiz gelen yabancılarla geçersiz pasaport veya belge ile gelen yabancılar Türk olduklarını kanıtlayamıyanlar geri çevrilirler.

Bu arada pasaport veya belgesini yolda kaybettiğini ileri süren yabancı olursa, İçişleri Bakanlığınca yapılacak soruşturma sonuna dek gerekirse en yakın idare merkezine gönderilerek bu yabancıların haklarında verilecek kararlara göre işlem yapılmak üzere yerel mülkiye âmirinin göstereceği yerde oturtulmaları koşuluyla kabulleri caizdir.

Ayrıca Pasaport Kanununun 4. maddesinin 4. fıkrasına göre :

«Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadiyle gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır».

cc) *Vatansızlar ve mülteciler :*

Vatansızlara giriş veya transit vizesi verilmesi konsoloslukla-

rin yetkisinde olmayıp İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Bununla beraber eğer bu vatansızların sonradan gidecekleri ülkenin giriş vizesi veya geldikleri ülkenin avdet vizesi varsa İçişlerinin izni olmaksızın transit vizesi verilebilir (m. 26).

Mültecilerin kabulü (m. 4 fıkra 4) İçişlerinin iznine bağlıdır. Fakat bu mülteciler Mültecilerin Hukukî Durumu Sözleşmesi kapsamına giriyorlarsa bunlardan ülkeye izinsiz girene ceza verilmez ancak durumun düzeltilmesi istenir veya başka bir ülke kendisini kabul edinceye kadar beklenir.

C — Vize zorunluğu :

Pasaport Kanununa göre (m. 5) :

«Bu kanunda derpiş edilen istisnalar dışında yabancıların, Türkiye sınırlarından içeriye girebilmek için, yetkili Türk makamlarından vize almaları mecburîdir. Vizesiz olarak Türkiye sınırlarına gelenlerin memlekete kabulü ilgili emniyet makamlarının müsaadesine bağlıdır.

Onsekizinci maddede yazılı pasaportların (A) nev'inden olanları giriş vizesine tâbi değildir.

Türk vatandaşları Türkiye'ye gelmek için vize almak mecburiyetine tâbi değildirler»

Bu maddeden anlaşılacağı üzere bu kanununda öngörülen istisnalar dışında yabancı Türkiyeye girebilmek için kendi makamlarının vermiş olduğu pasaportu bir de Türk makamlarına vize ettirmek zorundadır. Bu makamlarımız yurt dışındaki elçilik ve konsolosluklarımızdır. İstisnalar biraz aşağıda incelenecektir.

Pasaport Türk vizesini taşımazsa ve istisna sözkonusu değilse yabancı ancak ilgili emniyet makamlarının müsaadesiyle kabul olunur.

Türk vatandaşları için giriş için vize zorunluluğu yoktur.

Ayrıca vatansız olan veya uyrukluk durumu düzenli olmıyan kimselere İçişleri Bakanlığının gerekli görmesi üzerine «yabancı-lara mahsus» damgasını taşıyan pasaport verilmiş ise ve bu pasaport yalnız bir giriş için geçerli ise ayrıca vize zorunluğu yoktur.

Vizeler değişik türdendir: giriş vizesi, çıkış vizesi, transit vizesi, Türkiye'ye dönüş vizesi, harçsız turist vizesi ayrıca bir de çalışma vizesi.

Giriş vizesi Pasaport Kanununun 25. maddesine göre Türkiye sınırlarından içeriye girmeyi sağlamağa yönelik olup ikamet süresine ilişkin bir şerhi taşımazsa bu vizeyi almış olan yabancı, Türkiyede ikamet edebileceği süre bakımından, Yabancıların İkamet ve Seyahatlerine İlişkin mevzuat hükümlerine tâbidir. Yani Türkiyeye girmeyi sağlayan vize, Türkiyede ikamet için bir hak sağlamaz. Fakat vize ikamet süresine ilişkin bir şerh taşırsa ayrıca bu süre için ikamet izni almağa gerek kalmaz.

Giriş vizesi Türkiye'ye tek bir giriş sağlar (madde 28). Verildiği tarihten başlayarak bir yıl içinde kullanılmazsa geçerliliği kalmaz. Geçerlilik süresi ödenen harcı daha az olması durumunda daha kısa olabilir. Üç aylık, altı aylık ve bir yıllık giriş vizesi sözkonusu olabilir.

Çıkış vizesi: Pasaport Kanununun 7. maddesine göre Türkiye'den çıkış vizeye tâbi değildir.

Çıkış vizesi: «Yabancılara mahsus» damgalı üç veya altı ay geçerli bir giriş ve çıkışa münhasır pasaport almış olan kişi bir ay zarfında Türkiyeden çıkış için bu pasaportu kullanmadıysa çıkış vizesi almak zorundadır. Bu tür «yabancılara mahsus» damgalı pasaportların vatansız veya uyrukluk durumu düzensiz olan kişilere Türk makamlarınca verilebileceğini kanunun 18. maddesi belirtmektedir.

Pasaport Kanununun 7. maddesine göre: «19. ve 20. maddelerine derpiş edilen vesikalar ve bunların yabancıların hâmil bulunacakları muadelleri hiç bir hal ve kârda çıkış vizesine tâbi değildir».

Bu hükme göre pasavan veya benzeri belge almış Türk'lerle bunların muadillerini kendi ülkelerinden almış olan yabancılar ve Türkiye dışına nakliyat yapan nakil vasıtalarının memur ve müstahdemlerine verilen vesikalardan almış Türkler ve muadillerini kendi ülkelerinden almış olan yabancılar çıkış vizesine tâbi değildirler.

Çıkış vizesi zorunluğunun bulunmaması başıboşluk demek

değildir. Yine 7. maddenin hükümlerine bakacak olursak görürüz ki onun 3. fıkrasına göre :

«Yurt dışına çıkmaları mahzurlu görülenlerden, vergiden borçlu olanların veya adliyece ve askerlikçe ilişkisi bulunanların isim ve hüviyetleri ilgili daireler tarafından polis makamlarına bildirilir. İlgili polis makamlar tarafından da liman, tren ve havayolları istasyonları ve bütün hudut zabıtasına yayınlanır ve hudut polisi bu gibilerin yurt dışına çıkmalarına mâni olur».

Transit vizesi, Pasaport Kanununun 29. maddesine göre başka memleketlere gitmek için Türkiye'den geçişi sağlamak üzere verilir. Bu ya tek transit vizesi olarak tek bir geçiş için geçerli olur veya çift transit vizesi olarak Türkiye'den bir gidiş ve bir dönüş için geçiş sağlar.

Bu transit vizeleri, verilmiş tarihinden itibaren üç ay içinde Türkiye sınırlarından girilmek suretile kullanılmadığı takdirde geçerliliklerini yitirirler. Transit vizesi üzerinde daha kısa bir süre veya (tevaküfsüz - duraklamasız) transit damgasını taşımadığı takdirde Türkiye'de en çok bir ay kalma olanağını verir.

Dönüş vizesi Pasaport Kanununun 28. maddesinin B) bendine göre Türkiyeden çıkışlarında bunu istediğini belirten yabancılara verilir. Bu yalnız münferit pasaport taşıyanlara verilir. Türkiyeden ayrılış tarihinden başlayarak bir yıl içinde Türkiye sınırlarından içeri girmek suretiyle kullanılmazsa geçerliliğini yitirir.

Harçsız turist vizesi aynı kanunun 30. maddesine göre, millî veya milletlerarası tarih, kültür ve güzel san'atlar şenlikleri ve festivalleri, spor müsabakaları, kongreler ve konferanslar, sergi ve panayırlar münasebetiyle Türkiye'ye gelecek veya başka memlekette vuku bulacak aynı mahiyetteki milletlerarası gösterilerde bulunmak veya bunlara katılmak için Türkiyeden transit geçeceklere verilir. Bakanlar Kurulunca tayin olunacak yerlerde turizm, tedavi veya hava değiştirme maksadile geleceklere de tesbit edilen şartlara bağlı olmak üzere harçsız vize verilir. Bu maddede yazılı giriş vizeleri (turist) damgasını taşır.

Çalışma vizesine gelince, bu tür vize açıkça Pasaport Kanununda anlatılmış değildir. Uygulamada yabancı çalışmak üzere Türkiye'ye gerebilmek için ilgili Türk Konsolosluğundan çalışma

vizesi almak zorundadır. Başvuru kâğıdında hangi alanda çalışmak istediğini bildirir. Bu kâğıd Dışişleri Bakanlığı kanalıyla İçişleri Bakanlığına gönderilir. İçişleri o işin yabancılara yasak olan işlerden olmadığını saptayınca vize verilir. Bunun için ayrıca soruşturma yapılmaz (Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk Dairesinin 14 Nisan 1953 tarih ve 43077/63 sayılı genelgesi, vize rejimi No. 86/8 (7)).

Şunu da belirtmek gerekir ki, «gerek antlaşmalar (8) ve gerekse Avrupa Konseyi Üyesi Ülke Vatandaşlarının Seyahatleri ile İlgili Avrupa Antlaşmasında (9) yabancılara çalışmak için ülkeye gelmeleri halinde önceden çalışma izni almış bulunmaları gerekliliği belirtilmiştir» (10).

Vize zorunluluğunun olmadığı durumlar :

1) Türk vatandaşları Türkiye'ye vizesiz girebilirler; 2) Yabancılara mahsus damgasını taşıyan pasaportlardan A çeşidini taşıyanlar; 3) Kendileriyle zorunluluğunu kaldıran andlaşma (11) imzaladığımız ülke uyrukları da Türkiye'ye vizesiz girebilirler bir

(7) Ökçün, Gündüz: Yabancılara Türkiye'de Çalışma Hürriyeti, Ankara 1962 s. 104 not 2.

(8) Vize zorunluluğunu kaldıran andlaşmalardan bazıları: A.B.D. ile 27.8.1955 (RG. 14.11.1955 sayı 9154) m. 2, 3; Pakistanla 12.12.1955 (RG. 19.12.1955 sayı 9184) m. 3, 4; İran'la 14.11.1964 (RG. 29.12.1964 sayı 11894) m. 2, 5; Romanya ile 5.3.1958 (RG. 6.6.1958 sayı 1289) m. 2; Kore ile 3.4.1972 (RG. 8.5.1972 sayı 14209) m. 4; Afganistan'la 1.11.1973 (RG. 14.2.1973 sayı 1448) m. 4.

(9) m. 1 b, 3 (RG. 1.12.1961 sayı 10972).

(10) Tekinalp, Gülören: Türk Yabancılar Hukuku, İstanbul 1975 s. 124.

(11) Avusturya ile 19.10.1951 RG. 9444; İsveç 21.8.1952; İngiltere 9.10.1952; İrlanda 16.10.1955 RG. 9134; Japonya 5.11.1955 RG. 9773; Pakistan 12.12.1955 RG. 9184; Belçika 2.1.1956 RG. 9200; Yeni Zellanda 5.6.1958 RG. 9946; Trinidad ve Tobago 3.9.1963 RG. 11517; İran 14.11.1964 RG. 11894; Uganda 13.5.1966 RG. 12318; Malta 6.8.1966 RG. 12413; Yugoslavya 3.8.1967 RG. 12717; Romanya 5.3.1968 RG. 13891; Jamaika 9.5.1970 RG. 13644; Barbados 8.9.1970 RG. 13673; Kore 8.5.1972 RG. 14209; Fiji 5.8.1972 RG. 14308; Afganistan 24.12.1973 RG. 14448.

Ayrıca Dışişleri Bakanlığı Belleteni Eylül - Ekim 1971 sayı 84-85 s. 72 vd. da Türkiye'nin vize anlaşması yaptığı 26 ülke ve şartlı olarak vize verdiği 79 ülke vardır (Çelikel, Aysel, Yabancılar Hukuku Dersleri 1974 İstanbul s. 88 not 11 den naklen).

de 4) Pasaport Kanununun 6. maddesine göre «Başka memleketlere gitmek üzere yola çıkmış olan veya sırf turizm veya tenezzüh maksadiyle münferit veya müşterek pasaportlarda seyahat eden yabancılar vizesiz olarak Türk liman ve hava istasyonları şehirlerine mahallî emniyet makamlarının müsaadesi ile inip gezebilirler ve oralarda geceliyebilirler.

Hava yoluyla Türkiye'den, Türk hava limanından ayrılmaya lüzum kalmıyacak şekilde transit geçecek yabancılar için vize mecburiyeti yoktur.

Bir uçakla gelerek diğer bir uçağa aktarma olacak yolcuların geldikleri uçağın varışı ve gidecekleri ilk uçağın hareketi arasındaki zaman zarfında vizesiz olarak hava alanı şehrine çıkmalarına müsaade olunabilir.»

D — Türkiye'yi girmeleri yasak olanlar :

Türkiye'ye girmeleri yasak olanlar Pasaport Kanununun 8. maddesi şöylece sıralamaktadır :

«1. Serseriler ve dilenciler;

2. Delilikle veya bulaşık hastalıkla malûl olanlar (Bu gibilerde umumî sihhati ve asayişini tehlikeye sokmayacak olup kendi vasıtalarıyla veya kanunî veli veya vasilerinin maddî himaye'eri altında olarak tedavi veya hava değişimi için gelenler bu hükümden istisna edilebilirler);

3. Türkiye Cumhuriyetinin taraf bulunduğu, mücrimlerin iadesine müteallik anlaşma veya andlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlardan birinde sanık veya hükümlü bulunanlar;

4. Türkiye'den sınır dışı edilmiş olup da avdetine müsaade edilmemiş bulunanlar;

5. Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumî nizamını bozmak niyetile veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadiyle geldikleri sezilenler;

6. Fahişeler ve kadınları fuhuşa sevkederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar;

7. Türkiye'de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp Türkiyede kendilerini himaye edecek kimselerin bulunduğunu veya Türkiye'de Yabancılara kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını isbat edemiyenler».

Mukabele Bilmisil (Karşı işlem) :

Karşı işlem de yabancının Türkiyeye girmesini önliyen bir nedendir. Pasaport Kanunu bu konuyu 9. maddesinde düzenlemiş bulunuyor şöyle ki:

«Bakanlar Kurulu, hâkimiyetleri veya idareleri altında bulunan memleketlere Türk vatandaşlarının girmelerini kayıt ve şartlara tâbi kılan veya meneden devletler tebaaları hakkında münasip görülecek kayıt ve şartları koymaya veya bunların memlekete girmelerini menetmeye ve bu kanunda derpiş edilen biçümle malî hükümlere nispetle Türk vatandaşları hakkında daha az müsait hükümler tatbik eden devletler tebaaları hakkında mukabele bilmisil tedbirleri almaya yetkilidir»

Savaşta ve olağanüstü durumlarda istisnaî önlemler:

Bu durumlarda Bakanlar Kurulu ülkenin bir bö'gesini veya tümünü kapsamak üzere bütün veya bazı yabancılar için pasaport ve vizeye ilişkin kayıt ve şartlar koyabilir.

II — Ülkede İkamet ve Seyahat :

Türkiye'ye girebilen yabancının Türkiyede nasıl seyahat edeceği ve Türkiyede hangi düzenlemeye göre oturacağı konusunu 15 Temmuz 1950 ve 5683 sayılı Yabancılardan Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun düzenlemektedir (12).

Bu kanunun 2. maddesine göre: «Yabancılardan girmekten ve ikametden kanunla menedilmiş oldukları yerlerden başka, memleketin muayyen mıntakalarında münferit veya toplu bir ha'de ikamet veya seyahatleri Bakanlar Kurulu kararı ile menedilebilir. Bakanlar Kurulu bu tedbirlerin mukabele bilmisil o'mak üzere muayyen devlet tebaalarına tatbikına da karar vermeye yetkilidir».

(12) Düstur. 3. tert. cilt 31 s. 2258.

Maddeden anlaşılacağı üzere ya Bakanlar Kurulu kararı ile kısıtlamalar olabilecektir veyahut da kanunlar yoluyla. Bugün bu konuda başlıca iki kanun vardır: Askerî Mintakalar Kanununun Birinci Maddesini Değiştiren Kanun ve Köy Kanunu (13).

Mültecilerin ikamet edecekleri yerlerin saptanması konusunda Y, b. İk. Sey. K. nun 17. maddesine göre İçişleri Bakanlığı yetkilidir. Fakat gelen mülteci Mültecilerin Hukukî Durumu Hakkındaki Sözleşmenin kapsamına giriyorsa o zaman bu Sözleşmenin 26. maddesine göre yabancı gibi işlem görür.

Anayasamız açısından bu kanun hükümlerinin durumu geçerlidir. Şöyle ki, Anayasanın 18. maddesinde :

«Herkes seyahat hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet ancak millî güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçları ile kanunla sınırlanabilir.

Herkes, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet ancak millî güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarını koruma, sosyal, iktisadî ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme sorumluluğu ile ve kanunla sınırlanabilir».

denilmektedir. Buna göre vatandaş veya yabancı herkesin seyahat ve yerleşme özgürlüğü vardır. Bu hak sınırlanabilir fakat ancak kanunla ve Anayasanın bu maddesinin saymış olduğu nedenlere dayanılarak. Oysa Yab.İ.S.K. nun 2 maddesi Bakanlar Kuruluna geniş bir sınırlama yetkisi vermiştir yabancılar konusunda. Ayrıca 3. fıkra karşı işlem yetkisini de vermiştir. Bunlar Anayasanın 19. maddesine ters düşmez çünkü Anayasanın 13. maddesi yabancılara ait hakların kanunla ve milletlerarası hukuka uyulmak koşuluyla sınırlanabileceğini bildirir. Milletlerarası Hukuk aslında devletlerin yabancıların bir çok haklarını bu arada yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlıyabileceklerini göz önünde bulundurur ki devletlerin bu olanağını andlaşmalarla sınırlamağa çalışmaktadır.

(13) Memnu Mintakalar Kanununu Değiştiren Kanun 16 Temmuz 1965 No. 692 RG. 12050.

Köy Kanununun 88. maddesine göre yabancıların köylerde ikametine İçişleri Bakanlığı izin verir.

A — İkamet Tezkeresi :

Türkiyede bir aydan fazla kalacak olan yabancı, ikamet tezkeresi adındaki belgeyi almak zorundadır (Y.I.S.K. m. 3).

Bunun için yabancının kendisi veya göndereceği bir başkası gerekli beyannameyi doldurmak için yetkili emniyet makamlarına başvurmakla ödevlidir. İş tutmak için gelen yabancı da geldiği tarihten bir ay geçmeden ve herhalde işe başlamadan tezkeresi almış bulunmalıdır. Maddenin 3. fıkrasına göre:

«Konferans konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye'ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek şartıyla bu kayıttan müstesnadır». Yani işe başlamadan evvel tezkere almak kaydından.

Bir de süre bakımından tezkere alma konusunda kendilerine istisna tanınanlar vardır: Müşterek pasaportla gelenler, Turist damgalı vize ile veya kongre, konferans ve sair kültürel gösteriler için gelenler, triptik vesikasıyla gelenler. Bu üç durum için YİSK. nun 4, 5 ve 6. maddeler hüküm getirmektedir. Müşterek pasaportla gelenler için iki aylık süre ve bunun valiliklerce uzatılabilmesi, Turist damgalı pasaportla gelenler veya konferans vb. için gelenlere dört aylık süre meğer ki sınırlamayı belirten bir şerh bulunsun pasaportlarında. Triptikle gelenler için yine dört ay.

Yine süre bakımından kolaylıklar bir de andlaşmalarla tanınmaktadır. Genellikle vize andlaşmalarında 2 veya 3 aylık oturma hakkı tanınmaktadır. Bunun gibi Avrupa Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Kişilerin Seyahatleri ile İlgili Avrupa Antlaşması (14) üç aylık süre tanımaktadır. Ancak bu süreden sonra ikamet tezkeresi almak gerekebilir.

B — İkamet Tezkeresinin Verilemeyeceği Durumlar :

Bu durumları YİSK. nin 7. maddesi sıralamaktadır.

«A) Sırf iş tutmak için gelecek san'at ve meslek erbabı olup ta tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan;

B) Türk kanunu veya örf ve adetleriyle yahut siyasî icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan;

C) Türkiye'de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddî imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan;

D) Türkiye'ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan;

E) Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlâl eden; yabancılara ikamet tezkeresi verilmez»

İkamet tezkeresi verilmeyen kişi Kanunda veya andlaşmalarla kendisine tanınan sürenin bitiminde gitmek zorundadır. Gitmezse sınırdışı edilir.

İkamet tezkereleri kişisel veya müşterek olabilir. Karı koca ve 18 yaşından küçük çocuklar müşterek ikamet tezkeresi alabilir. Fakat çalışan kişi kişisel ikamet tezkeresi almak zorundadır (m. 9 fıkra 1).

İkametgâh değişikliği, medenî durum değişikliği, ilgili makamlara bildirilmelidir. Bu bildirme süreleri değişik medenî durum için 15 gün (m. 12) ikamet değişikliği için (48 saat) m. 14.